

ШАБАНОВ Р. І.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін, господарського
та трудового права юридичного факультету
(Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди)

УДК 349.2

СПЕЦИФІКА ЗМІСТУ ПРАВА НА ЗАЙНЯТІСТЬ У НОВІТНІХ ЕКОНОМІЧНИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ УМОВАХ

Досліджено проблеми розуміння змісту права на зайнятість у новітніх економічних та соціальних умовах. Аргументовано, що право на зайнятість являє собою право економічно активного населення на сприяння та забезпечення повної, вільно обраної та ефективною зайнятості. Зміст права на зайнятість складається з права на сприяння зайнятості населення та права на забезпечення зайнятості населення.

Ключові слова: право на зайнятість, право на працю, сприяння зайнятості населення, забезпечення зайнятості населення.

Исследованы проблемы понимания содержания права на занятость в новейших экономических и социальных условиях. Аргументировано, что право на занятость представляет собой право экономически активного населения на содействие и обеспечение полной, свободно избранной и эффективной занятости. Содержание права на занятость состоит из права на содействие занятости населения и права на обеспечение занятости населения.

Ключевые слова: право на занятость, право на труд, содействие занятости населения, обеспечение занятости населения.

The problems of understanding the meaning of the right to employment in a latest economic and social condition are investigated. Author argues that the right to employment is a right of the economically active population to promote full, freely chosen and effective employment. The content of the right to employment includes the right to promote employment and the right to guaranty employment.

Key words: right to employment, right to work, promotion of employment, guaranteed employment.

Вступ. У радянські часи категорія «зайнятість» майже не використовувалася у вітчизняних наукових правознавчих дослідженнях. Це пояснювалось існуванням принципу загальності праці як головного принципу ліквідації безробіття. Гарантоване забезпечення права на працю кожному громадянину вважалось підтвердженням відсутності за соціалізму проблем зайнятості. Звідси й відсутність права на зайнятість у радянській науці та законодавстві, яке повністю поглиналося гарантованим правом на працю. Натомість у ч. 1 ст. 43 Конституції України зазначається: «Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується» [1, ст. 43]. У цій нормі права Конституція України визначила новий підхід до розуміння права на працю: воно встановлене саме як право людини, а не як її обов'язок. Звідси – поява розрізнення права на працю та права на зайнятість. І якщо право на працю – це природне й об'єктивне право людини, яке виявляє її особисті можливості, здібності до праці, то право на зайнятість – це цілком позитивне та суб'єктивне право, закріплюване з метою втілення в дійсність права на працю, дотримуючись його основних принципів. З останнього твердження виникає проблема про пошук змісту права на зайнятість.

Постановка проблеми. Автор має на меті дослідження основних аспектів розуміння змісту права на зайнятість у новітніх економічних та соціальних умовах.

Результати дослідження. Право на зайнятість, як зазначає О.В. Собченко, є складовою частиною системи, що об'єднує всі права й свободи, які існують у сфері праці, в основі якої лежить право на працю. При цьому право на зайнятість визначається як абсолютне суб'єктивне право громадян вільно розпоряджатися своїми здібностями до праці, що включає право громадян на державне сприяння зайнятості та право деяких категорій громадян на забезпечення зайнятості [2, с. 13].

З позиції науковця варто виділити, що в зміст права на зайнятість О.В. Собченко вкладає два права: право на сприяння зайнятості та право на забезпечення зайнятості. Означеними складовими оперує Закон України «Про зайнятість населення», щоправда, не визначаючи їх ознаки та використовуючи в однакових контекстах то категорію «забезпечення», то категорію «сприяння». Наприклад, у ст. 15 Закону України «Про зайнятість населення» метою державної політики у сфері зайнятості визнається «забезпечення рівних можливостей особам у реалізації їх права на працю та сприяння підвищенню професійного рівня працездатного населення відповідно до суспільних потреб» [3]. Стаття 24 Закону України «Про зайнятість населення» серед заходів щодо сприяння зайнятості населення визнає «забезпечення відповідності рівня професійної кваліфікації працездатних осіб потребам ринку праці» [3]. У Законі України «Про професійний розвиток працівників» від 12 січня 2012 р. № 4312-VI метою державної політики у сфері професійного розвитку працівників є підвищення їх конкурентоспроможності відповідно до суспільних потреб шляхом сприяння роботодавцю в ефективному використанні праці та забезпеченні досягнення належного професійного рівня працівниками [4]. Програма сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 р., затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2012 р. № 1008 [5], оперуючи у власній назві терміном «сприяння», у положеннях Плану заходів щодо сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць використовує, окрім вищевказаної, категорії «забезпечення», «удосконалення», «стимулювання», «розроблення», «затвердження» тощо. Варто підкреслити також, що ні чинний Кодекс законів про працю України (далі – КЗпП) [6], ні проект Трудового кодексу України [7] не передбачають серед заходів реалізації права на зайнятість «сприяння», говорячи виключно про «забезпечення права громадян на працю» (ст. 5-1 КЗпП) і «забезпечення повної і продуктивної зайнятості працівників та їх захисту від безробіття» (п. 5 ч. 1 ст. 3 проекту Трудового кодексу України).

У цьому контексті чітка невизначеність законодавця в заходах (коли варто сприяти, а коли необхідно забезпечувати), які він впроваджує в нормативно-правові акти, може створити проблеми в процесі реалізації права на зайнятість. Тому виникає потреба у визначенні сутності категорій «сприяти» й «забезпечувати» та внесенні відповідно до цього конкретики й рівноваги в існуючий механізм реалізації права на зайнятість.

Якщо звернутися до словникових джерел, то дієслово «забезпечити» визначається так: 1) надати кому-небудь достатні матеріальні засоби до життя; 2) постачати що-небудь у потрібних розмірах; 3) гарантувати, зробити що-небудь правильним, безсумнівним; 4) захистити, оберегти від чогось [8, с. 600]. Своєю чергою «сприяння» тлумачиться так: 1) допомога, підтримка в якій-небудь справі, у якій-небудь діяльності; 2) взяття діяльної участі в справах кого-небудь із метою полегшити, допомогти, підтримати в якій-небудь діяльності [9, с. 17]. З наведених трактувань неважко помітити, що термін «забезпечення» уявляється більш суворим і зобов'язуючим, юридично значимішим, ніж термін «сприяння». Останній змістовно носить дещо допоміжний характер.

Щодо тлумачення категорії «забезпечення зайнятості», то Л.А. Андрєєва та О.М. Медведєв розглядають її як сукупність економічних, соціальних, організаційно-правових та інших заходів, що сприяють досягненню задоволення потреби працездатного населення у сфері суспільної й особистої праці, у формах, які не суперечать законодавству, спрямовану на отримання заробітку (трудоного доходу) або іншої винагороди [10]. Поняття ж «сприяння зайнятості» міститься в Законі Таджикистану «Про сприяння зайнятості населення», де в ст. 1 визначається як «заходи, покликані сприяти поновленню зайнятості безробітних громадян і розширенню їх можливостей із працевлаштування. До переліку таких заходів входять надання допомоги в пошуку роботи, професійна підготовка та перепідготовка безробітного населення, сприяння індивідуальній трудовій діяльності, підтримка діяльності підприємств малого та середнього підприємництва, інші види заходів зі сприяння зайнятості населення» [11].

Тобто етимологічно «забезпечення» у сфері зайнятості являє собою надання громадянам необхідної кількості роботи, гарантій з отримання цієї роботи та її збереження, а «сприяння» є насамперед створенням державою умов для отримання роботи, професійного розвитку та підвищення конкурентоздатності на ринку праці. Тому коли в Законі України «Про зайнятість населення» йдеться про сприяння зайнятості населення, у тому числі в сільській місцевості та на депресивних територіях, або сприяння зайнятості молоді на перших робочих місцях, мається на увазі, що держава не бере на себе обов'язку створити нові робочі місця в сільській місцевості або надати молоді необхідну роботу, а лише створює стимули, умови для економічної активності певних категорій населення.

Так, відповідно до ст. 14 Закону України «Про зайнятість населення» до категорій громадян, які мають додаткові гарантії в сприянні зайнятості, належать такі: 1) один із батьків або особа, яка їх замінює, має на утриманні дітей віком до 6 років, виховує без одного з подружжя дитину віком до 14 років або дитину-інваліда, утримує без одного з подружжя інваліда з дитинства (незалежно від віку) та (або) інваліда I групи (незалежно від причини інвалідності); 2) діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, особи, яким виповнилося 15 років та які за згодою одного з батьків чи особи, яка їх замінює, можуть, як виняток, прийматися на роботу; 3) особи, звільнені після відбуття покарання або примусового лікування; 4) молодь, яка закінчила або припинила навчання в загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладах, звільнилася зі строкової військової або альтернативної (невійськової) служби (протягом шести місяців після закінчення або припинення навчання чи служби) та яка вперше приймається на роботу; 5) особи, яким до настання права на пенсію за віком відповідно до ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» залишилися 10 і менше років; 6) інваліди, які не досягли пенсійного віку, встановленого ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»; 7) особи, яким виповнилося 15 років та які за згодою одного з батьків або особи, яка їх замінює, можуть, як виняток, прийматися на роботу [3].

«Гарантії в сприянні» для цих категорій громадян України можуть бути виражені, наприклад, у запровадженні стимулів для стажування на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання фізичних осіб, які застосовують найману працю, молоді, яка навчається; у стимулюванні діяльності роботодавців, спрямованої на створення нових робочих місць та працевлаштування безробітних; у створенні умов для самозайнятості населення та підтримці підприємницької ініціативи, створенні умов для активного пошуку роботи безробітними, сприянні зайнятості інвалідів (п. п. 2, 3 ч. 1 ст. 24, п. п. 2, 3, 4, 5 ч. 2 ст. 24 Закону України «Про зайнятість населення»). Натомість забезпечення зайнятості населення відповідно до положень Закону України «Про зайнятість населення» має здійснюватися щодо відповідності рівня професійної кваліфікації працездатних осіб до потреб ринку праці й забезпечення участі безробітних у громадських роботах та інших роботах тимчасового характеру (п. 1 ч. 1 ст. 24, п. 6 ч. 2 ст. 24 Закону України «Про зайнятість населення»). Виходячи з цього, не дивно, що більшість заходів Програми сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 р. носять характер створення умов і стимулів для зайнятості населення.

У цьому сенсі російський науковець Л.С. Мамут наполягає на тому, що обов'язок держави, пов'язаний із проведенням соціальної політики, поєднується з однією неодмінною умовою: працездатна людина сама повинна забезпечити своє існування. А функція державної соціальної допомоги є лише вторинною й додатковою щодо основного обов'язку самого індивіда. Відповідальність держави за невиконання свого обов'язку настає лише тому, що потреби такої людини їй самій ніяк не вдасться задовольнити належним чином [12, с. 11].

М.С. Сагандиков зазначає, що в сучасному суспільстві принцип захисту від безробіття насамперед означає право громадянина на сприяння з боку держави в пошуку роботи без надання гарантій працевлаштування та за наявності низки умов: громадянин повинен дійсно мати потребу в державному захисті від безробіття й активно сприяти пошуку роботи, самостійно шукати роботу. Очевидно те, що держава повинна допомагати тим, хто потребує допомоги й заслужив її [13, с. 91].

Цікаво, що в багатьох країнах в основі такого підходу лежить конституційний обов'язок громадянина працювати, тобто самостійно забезпечувати своє існування. «Кожен зобов'язаний працювати і має право на отримання посади», – імператив міститься в Преамбулі Конституції Франції від 27 жовтня 1946 р. [14], що є складовою частиною Конституції Франції 1958 р. У ст. 4 Конституції Італії сказано, що кожен громадянин відповідно до своїх можливостей і за своїм вибором зобов'язаний здійснювати діяльність або виконувати функції, що сприяють матеріальному чи духовному розвитку

суспільства. Конституція Японії в ст. 27 проголошує: «Усі мають право на працю й обов'язок працювати» [14]. Слід зазначити, що поєднання права на працю з обов'язком працювати характерне для конституцій багатьох інших країн. Так, ст. 58 Конституції Португальської Республіки фіксує: «Обов'язок працювати невіддільний від права на працю. Виняток становлять особи, які частково або повністю втратили працездатність через хворобу, за віком або інвалідністю». Аналогічне положення передбачає Конституція Іспанії в ч. 1 ст. 35: «Всі іспанці зобов'язані працювати й мають право на працю» [14].

Звісно, радянські конституції фактично отожднювали основні принципи у сфері праці з основним обов'язком радянських громадян – обов'язком працювати на благо суспільства. Стаття 58 Конституції УРСР 1978 р. (в початковій редакції) закріплювала: «Обов'язок і справа честі кожного здатного до праці громадянина УРСР – сумлінна праця в обраній ним галузі суспільно корисної діяльності, дотримання трудової дисципліни. Ухилення від суспільно корисної праці є несумісним із принципами соціалістичного суспільства» [15]. Однак «ухилення від праці» та відповідальність за це, звісно, не є поясненням включення обов'язку працювати до конституцій деяких європейських країн.

Так, Л.С. Мамут аналізує, що формулювання «кожен зобов'язаний працювати», яке проголошується сучасними конституціями, жодним чином не легалізує примус до праці. Адже за людиною визнається право вибору типу професійної діяльності, свобода визначення нею місця роботи, тобто всього того, що запобігає можливості існування примусової праці [12, с. 11].

У зв'язку із цим цікаво розглянути зміст не ратифікованої Україною Конвенції Міжнародної організації праці № 168 «Про сприяння зайнятості та захист від безробіття» [16], яка закріплює: «Кожний член Організації прагне ввести, зважаючи на соціальне законодавство й практику, спеціальні програми, що сприяють створенню робочих місць та допомозі в питаннях зайнятості, а також сприяють здобуттю продуктивної й вільно обраної зайнятості для певних категорій осіб, які перебувають у несприятливому становищі та які стикаються або можуть стикатися з труднощами в пошуках стабільної зайнятості, таких як жінки, молоді працівники, інваліди, працівники літнього віку, особи, що є безробітними тривалий час, працівники-мігранти, котрі живуть у країні на законних підставах, і працівники, котрих зачепили структурні зміни» (ст. 8). Конкретизуються ці положення в Рекомендації Міжнародної організації праці № 176 «Щодо сприяння зайнятості та захисту від безробіття» [17], де зазначається: «Сприяння повній, продуктивній і вільно обраній зайнятості всіма відповідними засобами, серед яких соціальне забезпечення, повинно бути пріоритетним завданням національної політики. Такі засоби повинні містити серед іншого службу зайнятості, професійну підготовку та професійну орієнтацію». У цьому контексті, на переконання Н.М. Варламової, нині в багатьох зарубіжних країнах спостерігається тенденція перенесення законодавцем акценту соціальної діяльності держави від допомоги нужденним на формування системи умов для можливого більш повного використання трудового, інтелектуального, підприємницького потенціалу працездатних громадян і стимулювання особистої відповідальності за самозабезпечення. Сьогодні мудрість законодавця полягає не в наданні ним обіцянок гарантувати всім і кожному «безхмарне» існування, а в створенні таких юридико-нормативних та організаційних механізмів, у заохоченні таких морально-психологічних активізаторів, які справді дозволять усе більшій кількості людей включитися у відношення формальної рівності й досягти успіху в ньому [18, с. 145]. Ю.М. Тодика вказує, що в економічних, соціальних і культурних правах розкривається покликання соціальної, правової держави. Вона не може та не повинна роздавати всім громадянам матеріальні й духовні блага, проте повинна забезпечити право на гідне життя, достатній життєвий рівень [19, с. 99].

Отже, на сучасному етапі головним завданням держави є створення всіх необхідних умов для найбільш повного використання громадянами своїх здібностей до праці, як в особистих інтересах, так і на благо всього суспільства. Створивши сприятливі умови для реалізації права на працю, для отримання гідної заробітної плати, держава не повинна буде примушувати громадян самостійно піклуватися про своє матеріальне благополуччя – вони самі будуть до цього прагнути. Означене за своєю суттю відображає шлях до становлення так званої «держави загального добробуту».

У найбільш широкому сенсі поняття «держава загального добробуту» може розглядатися з позиції справедливого розподілу й забезпечення добробуту кожного члена суспільства [20]. А.П. Чернега вказує, що держави загального добробуту мають єдину мету – забезпечення добробуту суспільства, і передбачають як захист незаможних верств населення, так і підтримання й зростання рівня добробуту середніх верств [21].

А.А. Масленников зазначає, що зміна поглядів на роль соціальної держави полягає в тому, що на протигагу патерналістським функціям держави на перший план висувуються нові завдання – нав-

чання, професійна підготовка й орієнтація населення на участь у продуктивній праці, що, з одного боку, ідеально вписується в неоліберальні концепції самопомоги й підвищення конкурентоспроможності всього суспільства, а з іншого – має досить людиноцентричний вигляд, тому що відповідає завданням розвитку людського потенціалу [22, с. 62].

У науковій правовій літературі виділяють такі ознаки держави добробуту: 1) соціальні послуги надаються державою, приватним бізнесом, неурядовими громадськими організаціями; 2) політика сконцентрована на пошуках балансу між соціальними й громадянськими правами; 3) властиві елементи перерозподілу й соціального страхування. Також виділяють такі ознаки держави добробуту: а) відмова від держави «нічного сторожа»; б) підтримка державою політики інтервенціоналізму, проте такого, який не порушує принципів політичного лібералізму; в) негативне ставлення до держави соціалістичної; г) визнання надкласової сутності держави; д) визначення соціальної справедливості основою діяльності [23, с. 139].

Однак розглянуті питання «держави загального добробуту» стосуються більше розвинених європейських та північноамериканських країн, ніж України. Звісно, в Україні більше загроз для людини й самого суспільства, ніж добробуту. Тому, безперечно, акценти, розставлені Законом України «Про зайнятість населення» щодо надання переваги засобам сприяння зайнятості, є слушними, однак вони не враховують сучасного соціально-економічного стану української держави та є дещо поспішними. Завдання зі створення умов конкурентного й освітнього середовища на ринку праці для молоді без досвіду роботи, інвалідів, самотніх батьків, осіб, звільнених після відбуття покарання або примусового лікування, та інших категорій найменш захищених громадян не можуть бути досягнуті в стані постійної економічної й політичної нестабільності, у якому перебуває Україна. Або морально перетворювати й так понівечену долею людину ще й на об'єкт «гнучких» експериментів, до яких ні ринок праці, ні самі ці особи можуть бути не готові.

Однак не можна також відмовлятися від впровадження конкурентних механізмів у механізми зайнятості населення, проте їх потрібно використовувати в якості самостійного інструменту, який у поєднанні із забезпеченням дасть змогу надати роботу тим, які за рівних умов її не отримують, а отже, не зможуть реалізувати свою здатність до праці. Хоча, як показують дані офіційної статистики, завдяки заходам сприяння зайнятості населення за 2013 р. в Україні вдалося скоротити як загальний рівень безробіття, так і рівень безробіття так званих неконкурентоспроможних категорій громадян. Наприклад, якщо за перше півріччя 2012 р. рівень безробіття становив 7,8%, то за підсумками першого півріччя 2013 р. він скоротився до 7,5%. При цьому рівень безробіття в Україні залишається нижчим, ніж у багатьох країнах Європейського Союзу, де в середньому він становить 11%. За 9 місяців 2013 р. за направленням Державної служби зайнятості України працевлаштовано 113 200 безробітних із періоду малоконкурентних на ринку праці громадян. Це майже вдвічі більше, ніж за відповідний період минулого року. Також зростає кількість людей, які використовують можливість відкриття власної справи, отримавши одноразову річну допомогу з безробіття: у січні – вересні 2013 р. цим правом скористалися 11 600 осіб, що на 2 900 більше, ніж за аналогічний період 2012 р. [24]. Як звітує мережевий урядовий портал, із початку 2013 р. працевлаштовано понад 12 000 людей з особливими потребами. Станом на листопад 2013 р. в Україні працювало майже 740 000 людей з особливими потребами [25].

Однак, відмічаючи позитивні зрушення в проблемі зайнятості населення, також не треба забувати озвучене в ст. 3 Конституції України фундаментальне для держави правило: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [1]. У цьому сенсі в законодавстві має реалізовуватися право на зайнятість як позитивне відображення права на працю як права природного й об'єктивного. Тому якщо право на сприяння зайнятості мають всі громадяни, то право на забезпечення зайнятості – лише деякі категорії громадян, які відчувають труднощі в пошуку роботи, наведені в ст. 14 Закону України «Про зайнятість населення». Крім того, основна відмінність права на сприяння зайнятості та права на забезпечення зайнятості полягає в тому, що для реалізації останнього законодавством передбачаються додаткові гарантії – проведення спеціальних заходів, що забезпечують їх зайнятість. Варто зупинитися ще на одному питанні. Стаття 14 Закону України «Про зайнятість населення» носить назву «Категорії громадян, що мають додаткові гарантії у сприянні зайнятості». На наш погляд, у такому випадку присутня термінологічна неточність. Адже відповідно до словника української мови слово «додатко-

вий» означає те, що є додатком до чого-небудь [26, с. 343]. У свою чергу ст. 14 Закону України «Про зайнятість населення» містить особливі гарантії для певних, окреслених законодавцем, категорій громадян. Інші особи, які не входять до означених категорій, таких гарантії не мають. Тобто ці гарантії ні до чого не додаються, а існують самостійно для забезпечення зайнятості неконкурентоспроможних громадян на ринку праці. Тому правильніше в цьому випадку використовувати слово «спеціальні», яке тлумачиться як те, що має особливе призначення [8, с. 501]. Варто зауважити, що й у нормативно-правових актах країн СНД, присвячених зайнятості, класифікація гарантії права на зайнятість переважно здійснюється залежно від їх спрямування на загальні та спеціальні. Загальні гарантії фіксують права у сфері зайнятості всіх громадян. Спеціальні ж гарантії передбачають закріплення прав щодо цільових, найменш конкурентоспроможних категорій осіб на ринку праці. Відповідно до вищесказаного, ст. 14 Закону України «Про зайнятість населення» має носити назву «Категорії громадян, які мають спеціальні гарантії у сприянні та забезпеченні зайнятості».

Висновки. Отже, зміст права на зайнятість складається з права на сприяння зайнятості населення та права на забезпечення зайнятості населення. Відповідно, ст. 3 Закону України «Про зайнятість населення» слід викласти таким чином: «Ст. 3. Право на зайнятість.

1. Право на зайнятість – це право економічно активного населення на сприяння та забезпечення повної, вільно обраної та ефективної зайнятості.

2. Сприянням зайнятості населення є заходи, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності громадян на ринку праці.

3. Забезпеченням зайнятості населення є заходи, спрямовані на гарантоване надання роботи чи необхідної допомоги у сфері зайнятості населення».

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Собченко О.В. Некоторые правовые проблемы занятости населения в Российской Федерации : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 «Трудовое право, право социального обеспечения» / О.В. Собченко. – М., 2005. – 30 с.
3. Закон України «Про зайнятість населення» від 5 липня 2012 р. № 5067-VI // Голос України. – 2012. – № 153–154.
4. Закон України «Про професійний розвиток працівників» від 12 січня 2012 р. № 4312-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 39. – С. 1693. – Ст. 462.
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 15.10.2012 р. № 1008 «Про затвердження Програми сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 р.» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1008-2012-%D0%BF>.
6. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – Додаток до № 50. – Ст. 375.
7. Проект Трудового кодексу України від 22.04.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46746.
8. Словник української мови : в 11 т. – 1978. – Т. 9.
9. Словник української мови : в 11 т. – 1972. – Т. 3.
10. Андреева Л.А. К вопросу о понятиях трудовой занятости и ее обеспечения / Л.А. Андреева, О.М. Медведев // Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук : межвуз. сб. науч. трудов. – 2000. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.hf.msiu.ru/nauka_1-23.htm.
11. Закон Республики Таджикистан «О содействии занятости населения» от 1 августа 2003 г. № 44 // Ахбори Маджлиси Оли Республики Таджикистан. – 2003. – № 8. – Ст. 467 ; 2005. – № 12. – Ст. 650 ; 2007. – № 7. – Ст. 687 ; 2008. – № 12. – Ч. 2. – Ст. 1006.
12. Мамут Л.С. Социальное государство с точки зрения права / Л.С. Мамут // Государство и право. – 2001. – № 7.
13. Сагандыков М.С. Принцип содействия занятости и защиты от безработицы в конституционном и трудовом законодательстве России и зарубежных стран / М.С. Сагандыков // Вестник Южно-Уральского государственного университета. – Челябинск : Изд-во ЮУрГУ, 2013. – Т. 13. – № 1. – С. 90–92.
14. Конституции зарубежных государств / сост. В.В. Маклаков. – 2-е изд., исправл. и доп. – М. : БЭК, 1999. – 584 с.

15. Конституція УРСР від 20 квітня 1978 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1978.html>.
16. Конвенція МОП № 168 «Про сприяння зайнятості та захист від безробіття» від 21.06.1988 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_182.
17. Рекомендація МОП № 176 «Щодо сприяння зайнятості та захисту від безробіття» від 21.06.1988 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_284.
18. Варламова Н.Н. Конституционный статус социально-экономических прав / Н. Варламова // Конституционное право: Восточноевропейское обозрение. – 2000. – № 1(30).
19. Конституційне право України : [підручник для студ. вищ. навч. закл.] / за ред. Ю.М. Тодики, В.С. Журавського. – К. : ВД «Ін Юре», 2002. – 544 с.
20. Головащенко О.С. Щодо моделей соціальної держави / О.С. Головащенко // Проблеми законності. – 2009. – № 104. – С. 10–15.
21. Чернега А.П. Етапи формування та моделі соціальної держави / А.П. Чернега // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 4. – С. 37–41.
22. Масленников А.А. Социальные аспекты глобализации и вызовы завтрашнего дня / А.А. Масленников // Социальное государство: концепция и сущность : доклад Ин-та Европы. – М. : Огни, 2004. – № 138. – С. 60–65.
23. Кіндратець О.М. Сутнісні ознаки соціальної держави / О. Кіндратець // Людина і політика. – 2003. – № 5. – С. 138–144.
24. За підсумками I півріччя рівень безробіття в Україні скоротився до 7,5% [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.azarov.ua/press_message/Po-itogam-I-polugodiya-uroven-bezrobotitsi-v-Ukraine-sokratilsya-do-7-5-.html.
25. З початку року працевлаштовані понад 12 тис. людей з особливими потребами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.azarov.ua/press_message/S-nachala-goda-trudoustroeni-bolee-12-tis-lyudej-s-osobimi-potrebnostyami.html.
26. Словник української мови : в 11 т. – 1971. – Т. 2.

